

leiden uit het principium, dat gegeven is in de openbaring Gods, door hunne onderlinge eenheid en samenhang op te sporen, en door ze ten slotte systematisch, als één organisch geheel, uiteen te zetten. Wijl het woord dogma van huis uit niet alleen vaststaande waarheden in de religie, maar ook in de filosofie, de politiek enz. gebruikelijk is, kan men ook op deze gebieden wel van dogmatiek spreken, bijv. in de rechts-wetenschap. Maar het gebruik beperkt dit woord toch schier geheel tot de theologische wetenschap. Ook hier echter is het woord dogmatiek eerst laat, in de 18e eeuw, in gebruik gekomen. Vóór dien tijd bezigde men andere namen, inzonderheid dien van theologie, wijl men in dit vak van wetenschap de kennis van God en zijne werken behandelde; de andere vakken (uitlegging der Schrift, kerkgeschiedenis enz.) werden als hulpvakken van deze theologie beschouwd. Maar toen de naam theologie een ruimere beteekenis verkreeg en al die andere vakken als deelen in zich opnam, werd het noodzakelijk, om al deze theologische vakken door een adjectief van elkaar te onderscheiden. Zoo ging men spreken van exegetische, historische, praktische, en ook van dogmatische theologie, of verkort van dogmatiek. Deze theologische wetenschap sloot eerst ook nog de behandeling in van die dogmata, welke op het leven betrekking hadden; maar de uitgebreidheid en belangrijkheid der stof maakte een afzonderlijke behandeling noodzakelijk van de dogmata, die geloofd, en van de dogmata, die in het leven toegepast moesten worden; zoo kwamen dogmatiek en ethiek (niet als elkander tegengesteld, maar toch als in de behandeling gescheiden) naast elkander te staan, dogmatiek als systeem van de kennis Gods (van de credenda), ethiek van den dienst Gods (agenda). [29.

Dogmatisme. 1. Onder dogmatisme mag maar niet verstaan een zekere overschatting van het dogma, doch het is zulk een overschatting, welke heel het denkleven beheerscht.

Kan men dogma in algemeenen zin definiëren als een fundamenteele stelling, welke door een groep van menschen, inzonderheid door een wetenschappelijke school, als vaststaand wordt aanvaard, van dogmatisme is er sprake, zoodra men dit dogma voor een adequate (volkomen) uitdrukking van de waarheid houdt; van dit dogma alzoo geen hooger beroep op de waarheid kan toelaten; de subjectieve factoren, die tot het vaststellen van een dogma hebben meegewerkt, over het hoofd ziet en daarom herziening van het dogma ontoelaatbaar acht.

Met name op godsdienstig gebied woekert het kwaad van het dogmatisme. Kan het kerkelijk dogma omschreven als de geloovige bezinning over de Schriftopenbaring, door de kerk geformuleerd en met gezag voorgedragen om te gelooven, zoo valt hieruit af te leiden, dat het dogmatisme zich in verschillende vormen kan voordoen. Dogmatisme is het eenige geloovige bezinning over de Schriftopenbaring voor identiek te verklaren met de Schriftopenbaring zelf. Dogmatisme is het, het kerkelijk dogma als gelijkwaardig te beschouwen met de Schrift. Dogmatisme is het de kerkelijke formulering der waarheid te vereenzelvigen met de waarheid. Dogmatisme is

het, het kerkelijk gezag bij het vaststellen anders op te vatten dan formeel. Vanzelf zijn er in het dogmatisme verschillende graden. Maar alle dogmatisme rekent niet genoeg met de relativiteit van het dogma, maakt het op de een of andere manier absoluut, laat feitelijk geen appel van het dogma op de Schrift toe. Vooral het Roomsche leerstelsel wordt door dogmatisme gekenmerkt.

Antipode van het dogmatisme is het anti-dogmatisme, dat sinds Schleiermacher zich een nog gevaarlijker vijand van het dogma heeft bewezen dan het dogmatisme. Het kantte zich, hetzij tegen het bezinnings-, hetzij tegen het gemeenschaps-, hetzij tegen het historisch, hetzij tegen het gezags-element in het dogma, of ook wel tegen meerdere of alle elementen tegelijk, en ondergaat het lot van alle subjectivisme.

Tegenover dogmatisme en anti-dogmatisme behoort daarom gesteld te worden de harmonische dogmabeschouwing, welke zoowel het objectieve als het subjectieve in het dogma tot zijn recht laat komen, het relatief karakter van het dogma erkent en de waarheid van het dogma handhaaft. [15.

II. Dogmatisme wordt ook gebruikt om de wijsgeerige richting aan te duiden, welke weigert een onderzoek in te stellen naar de grenzen onzer kennis, omdat ze van te voren aan de juistheid der kennis niet twijfelen wil. Ook in dit opzicht blijft voorzichtigheid eisch. Een Christen zal geen bezwaar hebben tegen een onderzoek naar het wezen en de waarde der kennis. Maar evenmin laat hij zich het geloof ontnemen, dat God ons en de wereld, waartoe wij behooren, op elkander heeft aangelegd en dat daarom onze kennis van de dingen, al blijft ze gebrekkig, toch niet onjuist behoefte te zijn of onzeker. Het scepticisme en ongebreidelde criticisme wijzen wij af. [17.

Dogmengeschiedenis is de historische uiteenzetting van de ontwikkeling der Christelijke leerstukken. De Schrift bevat al de gegevens voor de dogmata, maar geeft zeker nog geen dogmata in eigenlijken zin. Al spoedig werd echter de kerk genoodzaakt, zoowel van buiten af door de opkomende ketterijen en bestrijdingen, als van binnen uit door het ontwakende denken, om zich rekenschap te geven van haar geloof, om de waarheid, door God haar geschonken, dieper in te denken, scherper te formuleeren, krachtiger te verdedigen. Zoo kwam het sedert de tweede eeuw allengs tot dogmenvorming. De eerste eeuwen hadden daarbij een fundamenteele beteekenis, want ten eerste liep toen de strijd tusschen de kerk en hare tegenstanders inzonderheid over het wezen des Christendoms, dat is, over den persoon van Christus in zijne verhouding tot God en tot de menschheid (de wereld), en ten andere was de kerk toen nog één; het Christologische en trinitarische dogma is aan de kerk van het Oosten en die van het Westen gemeen; de eerste conciliën werden ook door het Protestantisme erkend. Ook daarna heeft de dogmenvorming zich voortgezet, maar in verschillende richtingen. Rome sloeg een eigen weg in, breidde haar dogmata steeds uit, en kondigde nog in 1870 het dogma van de pauselijke onfeilbaarheid af. De kerk in het Oosten beweert de kerk der orthodoxie te zijn en blijft

staan bij de eerste zeven algemeene conciliën (Nicea II 787). De Luthersche kerk ontving haar laatste symbool in de Formula Concordiae van 1580, de Gereformeerde kerk in de confessie van Dordrecht 1618 en van Westminster 1647. [29.

Dojer. Met het genot van het smakelooze eiwit om het dojer vergelijk Job (6:6) de armzaligheid van zijn toestand.

Dok. een vesting in het Jordaandal, niet ver ten Noorden van Jericho gelegen. Hier werd Simon, de Joodsche vorst en hoogepriester met zijne zonen Judas en Mattathias, verraderlijk op een gastmaal door zijn schoonzoon Ptolemëus vermoord. De naam is nog overgebleven in dien van de bron Ain-Dik aan den Noordelijken voet van het gebergte Quarantania.

Doleantie. Bij de Afscheiding in 1834 waren er in de Nederlandsch Hervormde kerk een groot aantal belijders achtergebleven, die evenmin als de gescheidenen met de kerkelijke toestanden vrede konden hebben, al hadden ze ook bezwaren tegen de Afscheiding. Vanaf 1841 dagteekent hun strijd voor vrijmaking der kerken van de organisatie van 1816; eerst onder leiding van Groen van Prinsterer, daarna onder die van Dr. Kuyper. Den 11den April 1883 werd eindelijk een conferentie belegd van afgevaardigden uit onderscheidene kerken, die op den grondslag van hartelijke instemming met de Drie Formulieren van Eenigheid als accoord van kerkgenootschap, de afwijping van het juk der Synodale hiërarchie plichtmatig achtten voor ieder, die het koningschap van Jezus in zijn kerk wilde eeren. Nog in datzelfde jaar namen onderscheidene kerkeraden besluiten tot getrouwe naleving van de heilige verplichtingen, bij de bevestiging in het ambt aanvaard. Dit riep conflict na conflict in het leven. Te Amsterdam ontstond de Attestenkwestie, toen de kerkeraad weigerde attesten af te geven ten behoeve van moderne jongelieden, die, na elders tot lidmaat te zijn aangenomen, in het kerkelijk register te Amsterdam zouden moeten ingeschreven worden. De kerkeraad van Kootwijk, voorloopig geschorst omdat hij een candidaat der Vrije Universiteit tot herder en leeraar beroepen had, brak het eerst van alle met de synodale organisatie, onder leiding van Dr. van den Bergh te Voorthuizen, wiens gemeente even later zich het juk der organisatie van den hals schoof. Intusschen wist het Classicaal Bestuur te Amsterdam door een handige zet plotseling vóór de Attestenkwestie de Beheerskwestie te schuiven, door provisioneel te schorsen de kerkeradsleden, die gestemd hadden voor art. 41 van het Beheersreglement, inhoudende de bepaling, dat de Commissie van Beheer, bij eventueel conflict, den oorspronkelijk kerkeraad, die de gemeente bij Gods Woord zocht te houden, als den eenig wettigen zou erkennen. Op 16 December 1886 brak eindelijk de kerkeraad van Amsterdam met het synodaal verband, terugkeerende tot de nooit wettig afgeschafte kerkenordering van 1618/19 en als aloude Gereformeerde kerk trad men nu weer op onder den historischen naam van: Nederduitsche Gereformeerde Kerk, met de bijvoeging „doleerende“, d. w. z. „klagende“, als protest tegen het haar onthouden van haar wettig

kerkegoed. — Het Gereformeerde kerkelijk Congres, 11 Januari 1887 en volgende dagen te Amsterdam gehouden, deed vele kerkeraden met de organisatie breken. In Juni 1887 werd te Rotterdam een synodaal Convent van al de ontkomen kerken samengeroepen. Het volgende jaar, toen de processen beëindigd waren, besloot de voorloopige synode te Utrecht de toevoeging „doleerend“ achter den naam der kerken te schrappen, om den indruk weg te nemen, alsof het woord een nieuwe stichting aanduidde. Ook viel daarmee een beletsel weg voor de hereniging met de kerken uit de Afscheiding. Deze hereeniging kwam in 1892 tot stand. Zie verder: *De Doleantie*, door J. C. Rullmann, *Ons Arsenaal*, Serie V, no 1—2. [30.

Döllinger (Johann Joseph Ignatius), oud-Catholiek theoloog en historicus. Hij werd in 1799 geboren in Bamberg, werd op 24-jarigen leeftijd reeds professor aan het seminarium te Aschaffenburg en in 1826 hoogleraar in de kerkgeschiedenis en het kerkrecht in München. Hij was eerst streng Catholiek. Daarvan legden getuigenis af zijn eerste geschriften: *Die Lehre der Eucharistie* (1826), *Handbuch der neueren Kirchengeschichte* (1828), *Geschichte der Christlichen Kirche* (1833, '35), *Lehrbuch der Kirchengeschichte* (1836). In 1845 trad hij in de Kamer op als afgevaardigde van de universiteit en verdedigde daar met groot redenaarstalent het streven der Ultramontanen en de Roomsche hiërarchie. Tot dank daarvoor ontving hij een benoeming als Proost van „Hochstift St. Cajetanus“. Tusschen 1846—'48 verscheen van zijn hand een boek *Die Reformation, ihre innere Entwicklung und ihre Wirkungen*, waardoor hij groote vijandschap tegen het Protestantisme opwekte. Toen het ministerie Abel viel, verloor Döllinger zijn professoraat en zijn kamerzetel voor 3 jaren.

In 1849 begon een tweede periode in zijn leven. In deze periode was hij veel milder gestemd tegenover de Reformatie en maakte hij zich langzamerhand los van het Ultramontanisme. Niet weinig droeg daartoe bij een door hem ondernomen reis naar Rome 1857. Voor het uitwendige bleef hij getrouw zoon der kerk maar voor zichzelf had er een groote omkeer plaats gehad in zijne beschouwingen. Daarvan getuigden al spoedig eenige nieuwe geschriften. In 1861 gaf hij, nadat door hem voordrachten gehouden waren over de wereldlijke macht van den paus, een boek uit getiteld *Kirche und Kirchen, Papiſthum und Kirchenstaat*. Na de verschijning van dit boek werden de Jezuïeten zijn verklaarde vijanden. Döllinger ging op den ingeslagen weg voort. Hij schreef in 1865 *Papſt-fabeln des Mittelalters*.

Na al deze woorden kwam het eindelijk tot daden. Van het Vaticaanse concilie 1870 dagteekent zijn derde periode. Reeds voordat het beruchte Vaticaanse concilie gehouden zou worden, had Döllinger ernstig gewaarschuwd, dat men toch den paus niet onfeilbaar zou achten. Ondanks alle waarschuwing werd de paus onfeilbaar verklaard. Döllinger bleef zich tegen dit decreet verzetten. Hij werd deswege met schorsing bedreigd, maar hij week niet. Hij bood aan voor een vergadering van bisschoppen en theo-